

МУЗЕЙНИЦТВО ГАЛИЧИНИ ПЕРШОЇ ТРЕТИНИ XX СТОЛІТТЯ

Необхідність створення музеїв з особливим, національним “обличчям” свого краю, народу розуміла прогресивна громадськість Галичини. Особливо гостро порушилося це питання у першій третині XX століття. Слід зазначити, що окремими дослідженнями у галузі музейництва в Україні займалися Л.Коць-Григорук, В.Вуйцик, В.Дубровський, О.Ріпко та ін. [2; 4; 8; 16]. Проте особливості музейницької діяльності в Галичині як окремий предмет не досліджувалися. Метою запропонованої статті є аналіз характеру музейницької діяльності в Галичині першої третини XX століття.

Як слушно зауважує В.Дубровський у праці “Музеї на Україні”, “музей є така культурно-освітня наукова установа, яка збирає, зберігає, вивчає й експонує... пам’ятки природи й культури” [8, с.4]. З його слів, “...збереження... пам’яток природи й культури... є перший і дуже важливий крок для поширення загальнолюдських знань і через те й поліпшення суспільного добробуту” [8, с.4].

Палким поборником організації українських музеїв був Іван Труш. Галицький митець відстоював питання створення національного музею. З цього приводу зазначав: “Заким наша суспільність прийде до переконання про конечну потребу устроєння українського музею у Львові... – довго нас будуть показувати чужі пани в своїх музеях, як показують культуру Тунгузів, Готентотів, Індіян і т. п.” [1, с.66]. У статті “Потреба українського музею” він наголошував: “Заложити народний музей у Львові для української етнографії, а при тім для археології і української штуки, се пекуча потреба останніх літ нашого культурного розвитку” [1, с.65]. Обґрунтовуючи це, запитує у читачів: “Куди піде Українець, коли захоче приглянути ся творам українських рук і народнього духа? Де має наш чоловік наглядний доказ, що ми не провінціо-нальна громадка що обслуговує матеріальних і духових панів Москалів і Поляків?” [1, с.65]. Пояснюючи це, І.Труш потверджує думку, що при створенні музею необхідно “...поставити будинок відповідний своему призначеню, не аби який, бо се памятник народної культури” [1, с.65]. Відомо, що гурт найпо-важніших громадян об’єднався у статутове товариство “Союз прихильників наукової фундації Національного музею у Львові” [28, с.27]. У статті “Україн-ський Національний музей ім. Шевченка у Львові” художник наголошував: “Між іншими завданнями, які сповнюють національні галерії мистецтв стоїть також на першім місці завдання піднести рівень мистецтва даної нації, чи даної країни” [24, с.2]. Мету музейницької діяльності І.Труш вбачав у тому, щоб “...давна творчість, коли вона ліпша від нової, впливала на нинішню та на будучу в напрямі досконалення” [25, с.2]. Спільними зусиллями музейної комісії, Наукового товариства ім. Шевченка та громадськості краю закликав

створювати національні музеї [23, с.3]. І.Труш дав позитивну оцінку створеному Українському Національному музею ім. Шевченка у Львові, характеризуючи його не лише як “етнографічно-народно-людовий”, а такий, який “...дбає про науку, як прояву національного життя...” [26, с.2]. З його слів, музей – “...не зліпок у цілість найденого на даній території, а національний твір, збірка усього, що нація витворила, усього, що на ній виросло і скріпилося, усього, що являється плястичним виразом її життя бажань і зусиль, та усього, що у себе, для себе потрібного, як господар своєї землі...” [26, с.2].

Центром популяризації народного мистецтва краю був Національний музей у Львові під керівництвом доктора І.Свенціцького. Так, відомо, що тут неодноразово проводилися виставки “Українських килимів Галичини”, “Килимів старовинних і килимів Олени і Ольги Кульчицьких”, “Народної вишивки” [5; 19; 20]. Паралельно з виставками на сторінках галицького часопису “Нова хата” висвітлювалися питання щодо техніки виконання тих чи інших виробів, їх традицій та орнаментики.

Зі статті І.Свенціцького “Національний музей у Львові в 1920 р.” дізнаємося про проблеми утримання галицьких музеїв. Повоєнні події, відсутність коштів не сприяли систематичним поїздкам по краю з метою опису і збирання пам’яток культурно-національного життя Галицької України, підготовки музейних працівників [21, с.2]. Мистецька діяльність Національного музею у Львові висвітлена в історичних джерелах. Так, зі Звіту Управи Національного музею у Львові за 1927 рік можемо довідатися, що “осібно переведено систематизацію по місцевостям і чищення збірки писанок, що обіймає близько 4000 примірників за час 1880-1926 р. При цій нагоді звернено особливу увагу на рослинні мотиви орнаменту, яких досі зарисовано 160 зразків, дуже цінних для означення їх поширення” [9, с.2]. Відомо, що співробітницею музею І.Гургулою було підготовлено окрему експозицію з вивчення народного орнаменту. Протягом 1928 року з метою популяризації мистецтва в краю у Львівському Національному музеї було проведено такі виставки: “...галицькі і наддністрянські килими, вироби мистецького промислу Олени і Ольги Кульчицьких з Перемишля, пам’ятки 1848 р. у зв’язку з 80-літтям знесення панщини і політичного руху Галицької Руси-України, українського стародруку і оправи 1573-1799 рр. в честь 100-ліття Оссолінеум, пам’ятки світової війни 1914-1918 р. і участі в ній галицької України через У.С.С.” [10, с.10].

Відомо, що Наукове товариство ім. Шевченка займалося музейницькою діяльністю. У своїй “Відозві” товариство заклиало громадськість краю збирати та присилати мистецькі твори, історичні та археологічні пам’ятки минулого (з докладним описом місця та “способу їх знайдення”), наголошуючи при цьому, що “культурність народа мірить ся його пошанованем до рідної старовини, його вмілістю навязувати новий розвій до тих питомих початків, які витворило його довговікове історичне жите” [3, с.17-18].

З галицького часопису “Гуцульське слово” довідуємося, що 31 грудня 1934 року у м. Коломиї відбулося відкриття і освячення українського народного музею “Гуцульщина” ім. Й.Кобринського [15, с.2]. Відомо, що він складався з трьох відділів: загальноісторичного, Гуцульщини та церковної штуки (мистецтва). Урочисте відкриття музею було доповнено виступами І.Свенціцького (директора Національного музею у Львові) та Я.Пастернака (директора музею Наукового товариства ім. Шевченка у Львові), що “...відслонили величаву історичну минувшість цієї закутини української землі – Покуття і Гуцульщини” [15, с.2].

Із часопису “Нова хата” за 1931 р. знаємо про організацію шкільного етнографічного музею при дівочій гімназії сс Василянок у Львові. Як наголошувалося у статті “З приводу виставки народного мистецтва в гімназії сс. Василянок”, “засновання такого музею має головно культурно-педагогічну ціль. Етнографічна збірка – одягів, вишивок, писанок і т. д. звертає пильну увагу молоді на мистецькі народні витвори й дає можливість пізнати багатство людського мистецтва. Зразкова збірка тканин, вишивок і писанок вказує ученицям на різнородні способи вислову творчої уяви, що зуміла виявитися... у мистецьких прикрасах домашнього побуту” [12]. Така виставка (на думку дописувачки) “...доповняє плястично образ народної культури, що... подається в школі через навчання літератури й історії” [12]. Крім того, “На зразках народного орнаменту та живій гармонії красок барвних одягів, вишивок, тканин, писанок розвивається почуття краси й виробляється смак у молоді” [12]. Як було зауважено у часописі, виставка мала велике практичне значення для учениць гімназії. Наголошувалося, що “при навчанні рисунків учитель може завжди покористуватися готовими зразками народного орнаменту й кольористики для зілостровання своїх вказівок. При науці ручних робіт можна подавати оригінальні народні vzори та вивчати різнородної техніки народних вишивок” [12].

Велике значення у мистецькому вихованні молоді Української державної гімназії м. Станиславова мала діяльність шкільного музею. Зусиллями учнів закладу до музею були зібрані найцінніші зразки народного мистецтва. За спогадами колишнього голови шкільного музею Романа Смика, гімназисти збирали гуцульське вбрання, зразки народного посуду, що мали унікальне значення [22]. Особливої уваги в експозиції надавалося збірці вишивок. Через те, що не всі експонати були у доброму стані (за давністю часу та недбаліми збереженням), “...члени Управи взяли за мазольну працю копіювання цих вишивок на спеціальному папері з точним збереженням оригінальних красок та заповідомленням місцевості походження та жертводавця” [22, с.3]. В експозиції демонструвалися вишивки (108 позицій) та скопійовані в альбоми найцінніші орнаменти.

Музейна колекція налічувала також 75 писанок, серед яких були експонати, даровані учнем Геніком Березовським (VII) з Березова. Зібрані писанки зберігалися в "...ошкленних габльотках з докладним описом писанки, автором, жертводавцем та місцем походження" [22].

Шкільний музей закладу зберігав колекцію учнівських малюнків (97 експонатів) та монет (30 штук). Відділ етнографії і фольклору налічував 38 експонатів збірки.

Відомо, що у 1938/39 навчальному році (14-25 червня 1938 р.) музей проводив свою першу виставку. На ній представили 1800 експонатів. З нагоди відкриття виставки у гімназійній залі було виголошено ряд доповідей, серед яких була і доповідь мистецького напрямку на тему "Гуцульський одяг" (д-р В.Пашницький). Пам'ятними подіями для учнів закладу були екскурсії в українські музеї міст Львова, Коломиї та Стрия під керівництвом професора Голембйовського [11, с.18].

На кінець 1939 р. музейна збірка нараховувала понад 4 тисячі експонатів, не враховуючи найцінніших архівних матеріалів, пов'язаних з історією закладу [22].

Отже, діяльність шкільних музеїв сприяла залученню молоді до науково-пошукової діяльності та глибокого вивчення народного мистецтва краю.

Популяризації національного мистецтва в Галичині у досліджуваний період сприяли організація та проведення мистецьких виставок краю. Як зазначав директор Національного музею у Львові д-р І.Свенціцький, настав час не тільки "захоплюватися" народним мистецтвом, а й серйозно його досліджувати, збирати та вивчати. Він вважав: "Дослідник українського народного мистецтва мусітиме не тільки збирати й вивчати, але й уміти відкривати очі безчисленним масам сліпців, що роками й десятиліттями затопчують в болото буднів дорогі цінні скарби національного вчора і вселюдських правіків" [18], а також наголошував: "...коли завдяки одній або другій виставі... вдасться зменшити загальне нерозуміння ваги памяток давнього людського мистецтва..., тоді воскресне праматір всякого мистецтва – мистецтво людове" [18].

Справжнім святом народного мистецтва краю можна назвати "Виставу домашнього промислу в Коломиї" (1912). Як зауважив дописувач до літературно-наукового тижневика "Неділя" Д.Лукіянович, "...вистава показала нам, як розвинувся досі полишений собі самому наш домашній промисел", "...що в нас є сила, є у нашого народу талант і хист, але нема в нас організації" [13, с.1]. На думку Д.Лукіяновича, "наш артистичний промисел... стоїть так високо, що наші найближчі сусіди можуть нам його позавидувати" [14, с.3]. Відомо, що згадану виставку відвідало багато гостей з Буковини, насамперед учні Кіцманської гімназії, Вижницької різьбярської школи і приватної семінарії "Української школи" в Чернівцях. Характерною рисою виставки був її

практично-навчальний напрям. Так, “хто був цікавий, як працюють наші гуцульські різьбарі, тому Никола Шкрібляк на очах таки різьбив і набивав кораликами яку лінійку або кружок, або скриночку... Теодора Гулей з Вишенки ткала полотно на варстаті...” [13, с.2]. На виставі була представлена велика колекція вишивок, килимів, писанок, керамічних виробів, гуцульської народної різьби, дитячі іграшки, мосяжництво. Заслугують на увагу розмірковування Д.Лукіяновича щодо розвитку художнього промислу Галичини. У статті “вистава домашнього промислу в Коломиї” він слушно зауважив, що “вистава не базар, ...вона має бути ступнем розвою домашнього промислу” [14, с.3]. На думку автора, “...для розвитку нашого артистичного промислу необхідно Музеї ...спорядити ілюстрованими списками і катальогами своїх збірок, давати їх описи, школи повинні звідувати музеї і вистави, тямущі люди повинні в ряді статей і брошур учити загал, отворити йому очи, навчити його шити і любити вироби нашого артистичного промислу” [14, с.3]. На думку дописувача, “артистичному промислови можна прийти в поміч тільки взірцевими варстатами і совісним посередництвом. Взірцевий варстат, роздаючи стипендії, може дати фахову і елементарну науку незаможним а талановитим, повинен доставляти своїм бувшим ученикам добірного дешевого матеріялу, давати запомогти на урядженє робітні і улекшити збут виробів своїм ученикам. Образований учитель, не накидаючи своїх поглядів, може остеречи учеників перед непотрібним наслідуванєм чужого” [14, с.4]. Д.Лукіянович вважав, що “для розвитку артистичного промислу, а навіть для дилетантів потрібне фахове артистичне обробленє народних мотивів” [14, с.4]. Проте автор статті з жалем зазначав, що “за політичним нашим занепадом і з чужою політичною перевагою змогли ся у нас чужі впливи і недоцінюванє власних сил і засобів, навіть нецікавість до минувшини і незнанє на поли штуки і артистичного промислу” [8, с.5]. Проте, на його думку, необхідно “...в ім’я нашої культури і нашої будучности... і на сім поли працювати пляново і витревало” [14, с.5].

Розповсюдженню знань у галузі національного мистецтва в Галичині сприяли організація та проведення Українських ярмарок. З часопису “Нова хата” можемо дізнатися, що 3-7 жовтня 1926 р. у Станиславові було організовано Другу Українську ярмарку [7]. На ній були представлені експонати, виготовлені виключно жінками краю. Окрасами виставки були килими роботи сестер Олени та Ольги Кульчицьких, а також роботи майстрів Спілки “Гуцульське мистецтво” [7].

Відомо, що 29 березня 1931 р. при сприянні товариства Українських жінок у Станиславові була організована виставка кооперативу “Українське народне мистецтво”. Вона мала на меті ознайомити громадськість міста та околиць із практичним застосуванням у побуті виробів народного мистецтва та пошуків осередків для співпраці “кооператив-вишивалень” [11]. Експозиція

складалася з народного одягу з навколишніх сіл та Покуття. Відомо, що завдяки керівникові осередку промислового кооперативу “Українське народне мистецтво” у селі Пчани (Жидачівський р-н Львівської обл.) І.Білінської було організовано до вишивальної праці 40 сільських дівчат [27, с.2].

Підсумовуючи вищенаведене, можемо стверджувати, що у першій третині ХХ століття у Галичині за активної підтримки діячів науки, мистецтва, широкої громадськості відбувався процес відкриття українських музеїв, відродження та плекання народного мистецтва через видання часописів та журналів, відкриття національних виставок, що сприяло формуванню у підростаючого покоління таких рис характеру, як патріотизм, любов до рідного мистецтва та культури, збереження та примноження вселюдських цінностей. А найголовніше – виховання свідомого громадянина – українця, здатного будувати свою державу.

1. Артистичний вістник. – Львів, 1905. – Р.І. – 148 с.
2. Віра Свенціцька – життя, посвячене музеєві / Л.Коць-Григорчук. – Львів: Стрім, 1995. – 144 с.
3. В справі Музея старинностей при Наук. Тов. ім. Шевченка у Львові. Відозви // Хроніка українсько-руського Наукового Товариства імені Шевченка у Львові. – Львів, 1901. – Вип. IV. – Ч.8. – С.17-18.
4. Вуйцик В. С. Львівський державний історико-архітектурний заповідник: Екскурсія по місту. – Львів: Каменяр, 1979. – 128 с.
5. Гургулівна І. Народні вишивки // Нова хата. – Львів, 1927. – Р.ІІІ. – Ч.4. – С.1-3.
6. Державний музей Т.Г.Шевченка у Києві / А.П.Прокопенко. – Київ: Мистецтво, 1963.
7. Друга Українська ярмарка в Станіславові // Нова хата. – Львів, 1926. – Р.ІІ. – Ч.11. – С.18.
8. Дубровський В.В. Музеї на Україні. – Харків: Державне видавництво України, 1929. – 59 с.
9. Звіт Управи Національного музею у Львові за 1927 рік. – Львів: Накл. Національного музею, 1928. – 6 с.
10. Звіт Управи Національного музею у Львові за 1928 рік. – Львів: Накл. Національного музею, 1929. – 16 с.
11. XIX Звіт V Державного ліцею і гімназії з руською мовою навчання в Станіславові за шкільний рік 1938/39. – Станіславів: Накл. Фонду учнів, 1939. – 46 с.
12. І.Г. [І. Гургулівна]. З приводу виставки народнього мистецтва в гімназії сс Василянок // Нова хата. – Львів, 1928. – Р.ІV. – Ч.5. – С.1-2.
13. Лукіянович Д. Вистава домашнього промислу в Коломиї // Неділя. – Львів, 1912. – Р.ІІ. – Ч.37. – С.1-2.
14. Лукіянович Д. Вистава домашнього промислу в Коломиї // Неділя. – Львів, 1912. – Р.ІІ. – Ч.42. – С.3-5.
15. Музей “Гуцульщина” в Коломиї // Гуцульське слово. – Коломия, 1934. – Р.ІІ. – Ч. 2-3. – С.2.
16. Олеский замок: Путівник / О. Ріпко. – Львів: Каменяр, 1981. – 135 с.
17. По виставці українського народного мистецтва в Станіславові // Нова хата. – Львів, 1931. – Р.ІVІІ. – Ч. 5. – С.5-6.
18. Свенціцький І. Вага пізнання народнього мистецтва // Нова хата. – Львів, 1931. – Р.ІVІІ. – Ч.3. – С.2.
19. Свенціцький І. Виставка українських килимів в Національному музею // Нова хата. – Львів, 1928. – Р.ІV. – Ч.4. – С.1-3.
20. Свенціцький І. Давні килими Галичини // Нова хата. – Львів, 1928. – Р.ІV. – Ч. 5. – С.1-2.

21. Свенціцький І. Національний музей у Львові в 1920 р. // Український вісник. – Львів, 1921. – Р.І. – Ч.8. – С.2.
22. Смик Р. Шкільний музей та архів при Українській державній гімназії в Станіславі // Музей Української гімназії № 1 м. Івано-Франківська.
23. Труш І. Український Національний музей ім. Шевченка у Львові // Український вісник. – Львів, 1921. – Р.І. – Ч.37. – С.2-3.
24. Труш І. Український Національний музей ім. Шевченка у Львові // Український вісник. – Львів, 1921. – Р.І. – Ч. 39. – С.2.
25. Труш І. Український Національний музей ім. Шевченка у Львові // Український вісник. – Львів, 1921. – Р.І. – Ч. 61. – С.2.
26. Труш І. Український Національний музей ім. Шевченка у Львові // Український вісник. – Львів, 1921. – Р.І. – Ч. 64. – С.2.
27. Українське народне мистецтво на Хліборобській виставі в Стрию // Нова хата. – Львів, 1927. – Р. III. – Ч. 10. – С.1-2.
28. Хроніка // Мистецтво L'ART. – Львів: Ізмагд, 1932. – Ч.І. – С.26-28.

The peculiarities of the museum activity in Halychyna have been analysed in the article. Also attention is drawn to the national character of this process.

Вікторія Типчук

ІМЕННИЙ ПОКАЖЧИК НАРОДНИХ МАЙСТРІВ ДЕРЕВ'ЯНОГО БУДІВНИЦТВА І РІЗЬБЯРСТВА ДЕЛЯТИНЩИНИ

На Гуцульщині у другій половині XIX – на початку XX ст. існувало декілька центрів деревообробництва. Найбільш виразними центрами, де формувалися способи, прийоми, техніка художньої деревообробки, а також стилістика гуцульської різьби були осередки народної творчості, розташовані як у селах Яворові, Річці, Брустурах, місті Косові (Східна Гуцульщина), так і на Делятинщині (Західна Гуцульщина) [1].

Населений пункт	Майстри				Разом
	будівничі	теслі	столярі	різьбярі	
м.Надвірна		4	9	4	17
с.мт.Делятин	2			4	6
с.Заріччя	9				9
с.Білі Ослави	6	16	3		25
с.Микуличин	3	2		6	11
м.Яремче (Дора)		1		5	6
м.Яремче (Ямна)				1	1
с.Райфалове		1			1
с.Поломисте				1	1
с.Верхній Майдан		2			2
Разом	20	26	12	20	79